DOMSTOLENS DOM (andra avdelningen)
den 15 januari 1998 *

I mål C-113/97,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Tribunal du travail de Charleroi (Belgien), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Henia Babahenini

och

Belgiska staten

angående tolkningen av artikel 39.1 i Samarbetsavtal mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Folkrepubliken Algeriet, undertecknat i Alger den 26 april 1976 och godkänt på gemenskapens vägnar genom rådets förordning (EEG) nr 2210/78 av den 26 september 1978 (EGT L 263, s. 1),

meddelar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden R. Schintgen (referent) samt domarna G. F. Mancini och G. Hirsch,

* Rättegångsspråk: franska.

generaladvokat: F. G. Jacobs,
justitiesekreterare: R. Grass,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Belgiens regering, genom J. Devadder, rådgivare vid utrikes-utrikeshandels- och utvecklingsbiståndsministeriet, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom M. Wolfcarius, rättstjänsten, i egenskap av ombud,

med hänsyn till referentens rapport,

och efter att den 13 november 1997 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Tribunal du travail de Charleroi har genom beslut av den 18 mars 1997, vilket inkom till domstolen den 20 mars samma år, med stöd av artikel 177 i EG-fördraget begärt förhandsavgörande av en fråga angående tolkningen av artikel 39.1 i Samarbetsavtal mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Folkrepubliken Algeriet, undertecknat i Alger den 26 april 1976 och godkänt på gemenskapens vägnar genom rådets förordning (EEG) nr 2210/78 av den 26 september 1978 (EGT L 263, s. 1, nedan kallat avtalet).

2 Denna fråga har uppkommit i en tvist mellan Henia Babahenini, som är algerisk medborgare, och belgiska staten angående en vägran att bevilja handikappbidrag.

3 Av handlingarna i målet framgår att Henia Babaheninis make är en pensionerad algerisk arbetstagare. Hon är tillsammans med sin make bosatt i Belgien, där hennes make har förvärvsarbetat och uppbär avgångspension enligt belgisk lagstiftning. Hon själv har aldrig utövat någon yrkesverksamhet i Belgien. Det är ostridigt att hon har ett fysiskt handikapp.

4 Den 11 september 1995 ansökte Henia Babahenini om handikappbidrag enligt den belgiska lagen av den 27 februari 1987 (*Moniteur belge* av den 1 april 1987, s. 4832).

5 Enligt artikel 4.1 i denna lag, i dess ändrade lydelse enligt lag av den 20 juli 1991 (*Moniteur belge* av den 1 augusti 1991, s. 16951), skall den som vill göra anspråk på handikappbidrag antingen faktiskt vara bosatt i Belgien och vara belgisk medborgare, vara medborgare i en annan medlemsstat i gemenskapen, vara statslös, av obestämbar nationalitet eller flykting, eller ha erhållit förhöjt familjebidrag enligt belgiska bestämmelser upp till en ålder av 21 år. Lagen av den 20 juli 1991 trädde i kraft den 1 januari 1992.

6 Den 27 september 1995 avslog de behöriga belgiska myndigheterna Henia Babaheninis ansökan med motiveringen att hon inte uppfyllde det krav på medborgarskap som anges i artikel 4.1 i lagen av den 27 februari 1987.

7 Den 29 november 1995 väckte Henia Babahenini talan mot detta beslut vid Tribunal du travail de Charleroi. Hon gjorde därvid gällande att beslutet stred mot artikel 39.1 i avtalet, enligt vilken myndigheterna i en medlemsstat inte får stödja sig

på sökandens algeriska medborgarskap för att neka denne begärda sociala trygghetsförmåner.

8 Arbetsauditören vid Tribunal du travail de Charleroi ansåg emellertid att Henia Babahenini inte omfattades av tillämpningsområdet för artikel 39.1 i avtalet, eftersom den rätt till handikappbidrag som föreskrivs i den belgiska lagen skall anses som en personlig rättighet och sökanden i målet vid den nationella domstolen inte själv hade ställning som arbetstagare.

9 Tribunal du travail de Charleroi ställde sig frågande till om inte den ståndpunkt som åklagarmyndigheten hade framfört i sin egenskap av företrädare för allmänheten innebar en begränsning av avtalets räckvidd, vilket i enlighet med domstolens rättspraxis (se analogt dom av den 31 januari 1991 i mål C-18/90, Kziber, REG 1991, s. I-199; svensk specialutgåva, häfte 10) även är tillämpligt på familjemedlemmar till algeriska migrerande arbetstagare. Den konstaterade dessutom att i detta fall hade Henia Babahenini förvägrats de begärda förmånerna enbart på grund av sin nationalitet och inte därför att hon inte hade utövat någon yrkesverksamhet, vilket är ett villkor som för övrigt inte gäller för landets medborgare.

10 Då Tribunal du travail de Charleroi ansåg att tvisten gav upphov till problem som rörde tolkningen av gemenskapsrätten, beslutade den att vilandeförklara målet och att ställa följande fråga till domstolen:

"Får en medlemsstat, med beaktande av artikel 39 i Samarbetsavtal mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Folkrepubliken Algeriet, vilket godkänts genom förordning (EEG) nr 2210/78, vägra att bevilja handikappbidrag (i detta fall de bidrag som föreskrivs i den belgiska lagen av den 27 februari 1987) till en handikappad algerisk medborgare som inte själv har arbetat i Belgien, då hon är bosatt i Belgien tillsammans med sin make, som är algerisk medborgare och uppbär belgisk avgångspension?"

11 Inledningsvis skall det erinras om avtalets syfte och de relevanta bestämmelserna i detta.

12 Enligt artikel 1 i avtalet är syftet med detta avtal att främja övergripande samarbete mellan parterna för att bidra till Algeriets ekonomiska och sociala utveckling och stärka förbindelserna mellan parterna. I avdelning I finns bestämmelser om ekonomiskt, tekniskt och finansiellt samarbete, i avdelning II om handelssamarbete och i avdelning III om samarbete i fråga om arbetskraft.

13 I artikel 39.1 i avdelning III om samarbete i fråga om arbetskraft anges följande:

"Med förbehåll för vad som föreskrivs i nedanstående punkter skall arbetare med algeriskt medborgarskap, och de familjemedlemmar som bor tillsammans med dem, i fråga om social trygghet åtnjuta en behandling som är fri från diskriminering på grund av nationalitet jämfört med medborgarna i de medlemsstater där de är sysselsatta."

14 I de följande punkterna i artikeln berörs sammanläggning av försäkrings-, anställnings- eller bosättningsperioder i olika medlemsstater, rätten till familjebidrag för familjemedlemmar som är bosatta i gemenskapen och överföring till Algeriet av pensioner och ersättningar på grund av hög ålder, dödsfall, olycksfall i arbetet, yrkessjukdom eller invaliditet.

15 Det framgår av målet i den nationella domstolen att denna i huvudsak vill få reda på om artikel 39.1 i avtalet skall tolkas så att en medlemsstat inte får vägra att bevilja en sådan förmån som handikappbidrag, som enligt dess lagstiftning skall

utgå till medborgare som är bosatta i staten oberoende av om dessa har förvärvsarbetat, till en handikappad kvinna som tillsammans med sin make, som är en pensionerad algerisk arbetstagare, är bosatt i den ifrågavarande staten, på grund av att hon är algerisk medborgare och aldrig har yrkesarbetat.

16 För att kunna ge ett ändamålsenligt svar på denna fråga bör det i första hand prövas om artikel 39.1 i avtalet kan åberopas direkt av en enskild vid en nationell domstol och i andra hand om denna bestämmelse täcker fallet med en algerisk migrerande arbetstagares maka som i den medlemsstat där de är bosatta och där hennes make uppbär en ålderspension ansöker om ett bidrag av det slag som är i fråga i målet i den nationella domstolen.

Den direkta effekten av artikel 39.1 i avtalet

17 I detta avseende följer av fast rättspraxis (se dom av den 5 april 1995 i mål C-103/94, Krid, REG 1995, s. I-719, punkt 21—23, och analogt domar i det ovannämnda målet Kziber, punkt 15—22, av den 20 april 1994, i mål C-58/93, Yousfi, REG 1994, s. I-1353, punkt 16—18, och av den 3 oktober 1996 i mål C-126/95, Hallouzi-Choho, REG 1996, s. I-4807, punkt 19, angående artikel 41.1 i Samarbetsavtal mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Kungariket Marocko, undertecknat i Rabat den 27 april 1976 och godkänt på gemenskapens vägnar genom rådets förordning (EEG) nr 2211/78 av den 26 september 1978 (EGT L 264, s. 1), vilken är avfattad i samma ordalag som artikel 39.1 i samarbetsavtalet mellan EEG och Algeriet) att artikel 39.1 i avtalet — vilken i klara, precisa och ovillkorliga ordalag stadfäster ett förbud mot att på grund av nationalitet diskriminera arbetstagare med algeriskt medborgarskap och de familjemedlemmar som bor tillsammans med dem i fråga om social trygghet — innefattar en klar och entydig skyldighet som inte för sitt genomförande eller sin verkan är beroende av någon

påföljande rättsakt, såvida det inte gäller sådana frågor som upptas i punkterna 2, 3 och 4 i denna artikel. Domstolen tillade i dessa domar att avtalets syfte att främja ett övergripande samarbete mellan parterna, bland annat i fråga om arbetskraft, bekräftar att den icke-diskrimineringsprincip som anges i artikel 39.1 direkt kan reglera enskildas rättsliga ställning.

18 Domstolen har därför funnit (se domen i det ovannämnda målet Krid, punkt 24, och analogt domar i de ovannämnda målen Kziber, punkt 19, Yousfi, punkt 17, och Hallouzi-Choho, punkt 20) att denna bestämmelse har direkt effekt, vilket betyder att de rättssubjekt som den är tillämplig på har rätt att åberopa den vid nationella domstolar.

Räckvidden av artikel 39.1 i avtalet

19 För att fastställa räckvidden av den icke-diskrimineringsprincip som anges i artikel 39.1 i avtalet bör det kontrolleras dels om en sådan person som sökanden vid den nationella domstolen ingår i den personkrets som artikeln är tillämplig på, dels om en sådan förmån som det handikappbidrag som föreskrivs i den belgiska lagen och som är aktuellt i målet vid den nationella domstolen tillhör området för social trygghet såsom det avses i den bestämmelsen.

20 Vad för det första gäller den personkrets som omfattas av tillämpningsområdet för artikel 39.1 i avtalet, kan det noteras att denna bestämmelse i första hand är tillämplig på arbetstagare med algeriskt medborgarskap, vilket enligt fast rättspraxis (se domen i det ovannämnda målet Krid, punkt 26, och analogt domar i de ovannämnda målen Kziber, punkt 27, Yousfi, punkt 21, och Hallouzi-Choho, punkt 22) omfattar både aktiva arbetstagare och arbetstagare som har lämnat arbetsmarknaden, bland annat efter att ha uppnått den ålder som krävs för att få ålderspension.

21 Vidare kan det konstateras att artikel 39.1 i avtalet även är tillämplig på dessa arbetstagares familjemedlemmar när dessa är bosatta tillsammans med arbetstagarna i den medlemsstat där de är eller har varit sysselsatta.

22 Under dessa omständigheter omfattas en sådan person som sökanden vid den nationella domstolen av artikel 39.1 i avtalet i sin egenskap av maka till en algerisk migrerande arbetstagare som hon är bosatt tillsammans med i den medlemsstat där han, efter sin yrkesverksamhet i staten, uppbär ålderspension.

23 Den belgiska staten har dock invänt att en algerisk medborgare som är maka till en algerisk migrerande arbetstagare, men som aldrig själv har varit arbetstagare, inte kan åberopa bestämmelserna i artikel 39.1 i avtalet för att erhålla en sådan förmån som det handikappbidrag som föreskrivs i belgisk lag, eftersom denna förmån enligt den ifrågavarande nationella lagstiftningen skall anses som en personlig rättighet och inte som en härledd rättighet, som den berörda personen har förvärvat på grund av att hon är familjemedlem till en migrerande arbetstagare.

24 I detta avseende är det tillräckligt att påminna om att den personkrets som artikel 39.1 i avtalet är tillämplig på inte är identisk med den som definieras i artikel 2 i rådets förordning nr 1408/71 av den 14 juni 1971 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjer flyttar inom gemenskapen, i dess ändrade och uppdaterade lydelse enligt rådets förordning (EEG) nr 2001/83 av den 2 juni 1983 (EGT L 230, s. 6). Detta innebär att den distinktion som görs i rättspraxis mellan härledda rättigheter och personliga rättigheter för den migrerande arbetstagarens familjemedlemmar inom ramen för förordning nr 1408/71 — en rättspraxis som för övrigt nyligen har preciserats närmare genom dom av den 30 april 1996 i mål C-308/93, Cabanis-Issarte (REG 1996, s. I-2097) — inte kan tillämpas inom ramen för avtalet, vilket framgår av domen i det ovannämnda målet Krid, punkt 39 (se analogt domar i de ovannämnda målen Kziber och Hallouzi-Choho, punkt 30).

25 En sådan person som sökanden i målet vid den nationella domstolen tillhör därför den personkrets som omfattas av tillämpningsområdet för artikel 39.1 i avtalet, oavsett om den förmån som hon begär utbetalning av tilldelas henne såsom en personlig rättighet eller på grund av att hon är familjemedlem till en algerisk migrerande arbetstagare.

26 Vad för det andra beträffar begreppet social trygghet som återfinns i den bestämmelsen, följer det av domen i det ovannämnda målet Krid, punkt 32, och analogt domarna i de ovannämnda målen Kziber, punkt 25, Yousfi, punkt 24, och Hallouzi-Choho, punkt 25, att detta begrepp skall tolkas på samma sätt som det identiska begrepp som återfinns i förordning nr 1408/71.

27 Sedan förordning nr 1408/71 ändrades genom rådets förordning (EEG) nr 1247/92 av den 30 april 1992 (EGT L 136, s. 1) anges uttryckligen i artikel 4.2a b (se även artikel 10a.1 och bilaga II a) i denna förordning de förmåner som är avsedda att ge särskilt skydd för handikappade. Dessutom följde det redan före denna ändring av förordning nr 1408/71 av fast rättspraxis efter domen av den 28 maj 1974 i mål 187/73, Callemeyn (REG 1974, s. 553) att handikappbidrag omfattades av denna förordnings materiella tillämpningsområde med stöd av artikel 4.1 b i förordningen, som uttryckligen avser "förmåner vid invaliditet" (se i detta avseende även domen i det ovannämnda målet Yousfi, punkt 25).

28 Detta betyder att en sådan slags förmån som det handikappbidrag som föreskrivs i belgisk lag omfattas av det materiella tillämpningsområdet för förordning nr 1408/71 och följaktligen av det materiella tillämpningsområdet för artikel 39.1 i avtalet.

29 Följaktligen innebär principen i artikel 39.1 i avtalet, enligt vilken algeriska migrerande arbetstagare och de av deras familjemedlemmar som bor tillsammans med dem i fråga om social trygghet skall åtnjuta en behandling som är fri från diskriminering på grund av nationalitet i förhållande till medborgarna i de medlemsstater där de är sysselsatta, att de personer som omfattas av denna bestämmelse kan göra

anspråk på handikappbidrag på samma villkor som de berörda medlemsstaternas medborgare.

30 Det skall således anses att det inte bara är oförenligt med denna princip att kräva att personer som omfattas av denna bestämmelse är medborgare i den berörda medlemsstaten, vilket är ett krav som denna stats medborgare naturligtvis uppfyller, utan också att kräva att den som begär den ifrågavarande sociala trygghetsförmånen har utövat yrkesverksamhet, när, såsom den nationella domstolen har framhållit, detta inte är ett krav som gäller för statens medborgare.

31 Det följer således av principen i artikel 39.1 i avtalet, enligt vilken det inte skall förekomma någon diskriminering på grund av nationalitet i fråga om social trygghet, att en algerisk migrerande arbetstagares maka, som är bosatt i den medlemsstat där arbetstagaren har varit sysselsatt och som uppfyller alla villkor, med undantag för villkoret om medborgarskap, för att där kunna få en sådan förmån som det handikappbidrag som i belgisk lag föreskrivs för personer som är bosatta i den ifrågavarande medlemsstaten, inte kan förvägras denna förmån.

32 Mot bakgrund av vad som har anförts ovan skall den nationella domstolens fråga besvaras således att artikel 39.1 i avtalet skall tolkas så att en medlemsstat inte får vägra att bevilja en sådan förmån som handikappbidrag, som enligt dess lagstiftning skall utgå till medborgare som är bosatta i staten oberoende av om dessa har förvärvsarbetat, till en handikappad kvinna som tillsammans med sin make, som är en pensionerad algerisk arbetstagare, är bosatt i den ifrågavarande staten, på grund av att hon är algerisk medborgare och aldrig har yrkesarbetat.

Rättegångskostnader

33 De kostnader som har förorsakats den belgiska regeringen och Europeiska gemenskapernas kommission, vilka har inkommit med yttrande till domstolen, är inte

ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (andra avdelningen)

— angående den fråga som genom beslut av den 18 mars 1997 ställts av Tribunal du travail de Charleroi — följande dom:

Artikel 39.1 i Samarbetsavtal mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och Folkrepubliken Algeriet, undertecknat i Alger den 26 april 1976 och godkänt på gemenskapens vägnar genom rådets förordning (EEG) nr 2210/78 av den 26 september 1978, skall tolkas så att en medlemsstat inte får vägra att bevilja en sådan förmån som handikappbidrag, som enligt dess lagstiftning skall utgå till medborgare som är bosatta i staten oberoende av om dessa har förvärvsarbetat, till en handikappad kvinna som tillsammans med sin make, som är en pensionerad algerisk arbetstagare, är bosatt i den ifrågavarande staten, på grund av att hon är algerisk medborgare och aldrig har yrkesarbetat.

Schintgen Mancini Hirsch

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 15 januari 1998.

R. Grass

Justitiesekreterare

R. Schintgen

Ordförande på andra avdelningen